

УДК 378.159.923
DOI: 10.31891/PT-2021-2-2

ВАСИЛЕНКО О. М.

Хмельницький національний університет
ORCID ID: 0000-0003-4935-0258
e-mail: vasilenko.dm@ukr.net

КОРЧАК І. М.

Хмельницький національний університет
e-mail: irina.nikolaevna1202@gmail.com

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ «SOFT SKILLS» ЯК ЧИННИК ЇХ УСПІШНОЇ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблему формування у студентів-психологів «soft skills» як необхідної складової їх майбутньої професійної діяльності. На основі аналізу теоретичних даних встановлено, що «soft skills» – це набір рис особистості, соціальні навички, комунікативні здібності, особисті звички, дружельюбність і оптимізм. До цієї групи навичок належать індивідуальні, комунікативні та управлінські навички. З'ясовано, що «soft skills» є доповненням до «жорстких» або «професійних» навичок («hard skills»), але на відміну від «hard skills», які можна формувати і розвивати, «soft skills» складніше опанувати та змінювати. Авторами статті виділено п'ять груп «soft skills» майбутніх фахівців в галузі психології, які є важливою складовою їхньої успішної професійної діяльності: навички комунікації, навички особистої ефективності, управлінські навички, стратегічні навички та критичне мислення. На основі аналізу теоретичних джерел авторами статті охарактеризовано шляхи розвитку виокремлених груп «soft skills» у майбутніх психологів.

Ключові слова: soft skills; hard skills; психолог; професійна діяльність; студенти; заклад вищої освіти.

**OLENA VASYLENKO,
IRYNA KORCHACK**

Khmelnytskyi National University

FORMATION OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS «SOFT SKILLS» AS A FACTOR OF THEIR SUCCESSFUL FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

The article considers the problem of forming «soft skills» in students-psychologists as a necessary component of their future professional activity. Based on the analysis of theoretical data, the authors of the article found that «soft skills» is a set of personality traits, social skills, communication skills, personal habits, friendliness and optimism. This group of skills includes individual, communication and management skills. The article finds that «soft skills» are in addition to «hard» or «professional» skills («hard skills»), but in contrast to «hard skills», which can be formed and developed, «soft skills» are more difficult to master and change.

The authors of the article identified five groups of «soft skills» of future specialists in the field of psychology, which are an important component of their successful professional activity: communication skills, personal effectiveness skills, management skills, strategic skills

and critical thinking. Communication skills are an important professional and personal quality of a future psychologist. This group includes such competencies as: the ability to work in a team, negotiation, the ability to communicate effectively with colleagues, clients, managers, interpersonal communication, the ability to persuade, resolve conflict situations, make independent decisions. Personal performance skills, which include time management competencies or time management, responsibility, resilience, ability to achieve goals, creativity and analytical thinking. Management skills are competencies for working in a multidisciplinary team. Critical thinking is one of the most important skills of the 21st century. The future specialist in the field of psychology must be able to analyze, systematize, evaluate data and more.

Based on the analysis of theoretical sources, the authors of the article characterize the ways of development of selected groups of «soft skills» in future psychologists.

Keywords: soft skills; hard skills; psychologist; professional activity; students; institution of higher education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

На сучасному етапі значно зростають вимоги до набутих знань, умінь і навичок майбутніми фахівцями у закладі вищої освіти (далі – ЗВО). Зокрема, знання іноземних мов та уміння користуватися комп'ютерними технологіями поступово стають такими ж необхідними для сучасного спеціаліста, як звичайна грамотність. Тому все більшого значення набувають так звані «м'які навички» або «soft skills», які значно сприяють використанню професійних навичок на найвищому рівні.

Зауважимо, що в нашій державі поняття «soft skills» є відносно новим явищем. У навчальних програмах більшості вітчизняних ЗВО передбачені навчальні курси, які орієнтовані здебільшого на здобуття студентами професійних та фундаментальних знань, тобто «hard skills». В той час, як розвиток таких навичок, як гнучкість та критичність мислення, комунікабельність, відповідальність, здатність працювати в команді, знання робочої етики, які належать до «soft skills», залишаються не лише поза увагою дослідників, але, як правило, їм не надається важливого значення в процесі навчання студентів у ЗВО.

Для майбутніх психологів формування «soft skills» є особливо значимим, адже психолог має вміти знаходити компроміс, аналізувати інформацію, збирати необхідні факти, формулювати власну думку, аргументувати її тощо. Тому саме наявність у нього сформованих «soft skills» є запорукою успішного особистісного та професійного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання розвитку «soft skills» як важливої складової конкурентоспроможності майбутнього фахівця розглянуті у дослідженнях О. Глазунової, Т. Волошиної, В. Корольчук [1],

Н. Длугунович [2], І. Зайцевої [3], К. Коваль [4], О. Кохан [5], І. Паславської [6] та багатьох інших.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми,
котрим присвячується стаття.**

Проте в наукових дослідженнях головна увага вчених акцентується на проблемі формування «soft skills» у майбутніх спеціалістів як чинника їх конкурентоспроможності на ринку праці. При цьому мало дослідженими залишаються питання розвитку «soft skills» у студентів-психологів як важливої складової їх професійної діяльності.

Формулювання цілей статті

З огляду на це, метою статті є аналіз проблеми формування у студентів-психологів «soft skills» як чинника їх успішної майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу.

«Soft skills» – це соціологічний термін, що належить до коефіцієнта емоційного інтелекту людини; набір рис особистості, соціальні навички, комунікативні здібності, особисті звички, дружельюбність і оптимізм [2, с. 239]. Концепція «soft skills» за останні 20 років стала невід’ємною складовою світового ринку праці. У багатьох значеннях «soft skills» прирівнюють до таких понять, як «employability skills» (навички для працевлаштування), «people skills» (навички спілкування з людьми), «non-professional skills» (непрофесійні навички), «key skills» (основні навички), «skills for social progress» (навички для соціального розвитку), «life skills» (життєві навички).

Варто зауважити, що поняття «soft skills» пов’язане з тим, яким чином люди взаємодіють між собою, тобто «м’які» навички є необхідними як для повсякденного життя, так і для роботи. До цієї групи навичок належать індивідуальні, комунікативні та управлінські навички.

Першими, хто почав вживати термін «soft skills» стали американські та німецькі фахівці в галузі управління, бізнесу та освіти. Вони розглядали «м’які» навички («soft skills») як доповнення до «жорстких» або «професійних» навичок («hard skills»). Дослідники наголошували, що на відміну від «жорстких» навичок, які можна формувати і розвивати, «м’які» навички складніше опанувати та змінювати.

Результати досліджень, які були проведені в Гарвардському університеті та в Стенфордському дослідному інституті показали, що професійна успішність завдяки «hard skills» складає лише 15 %, в той час коли «soft skills» визначається у 85 % [7].

Як бачимо, «soft skills» є водночас і професійними, і міжособистісними, і внутрішньо особистісними навичками, які дозволяють бути успішними у професійній діяльності. Але єдиного переліку, як і класифікації «soft skills», не існує, оскільки для різних видів діяльності пріоритетними є різні види навичок [2, с. 240].

В свою чергу, А. Івоніна, Ю. Давлетшіна та О. Чуланова трактують «soft skills» як соціально-трудова характеристику сукупності знань, умінь, навичок і мотиваційних характеристик фахівця в сфері взаємодії між людьми, вміння ефективно керувати своїм часом, переконувати та вести переговори, лідерства, емоційного інтелекту, необхідних для успішного виконання роботи, які відповідають вимогам посади та стратегічним цілям організації. Дослідниці вважають, що це характеристика потенційної якості, що дозволяє описати практично всі елементи готовності персоналу до ефективної праці в заданій ситуації на робочому місці в трудовому колективі [8].

Що стосується професії психолога, то загальновідомо, що його професійна готовність включає в себе професійну спрямованість, професійно-значущі якості, знання та вміння. Сутність підготовки студентів-психологів до професійної діяльності полягає у тому, щоб ті знання, вміння й навички, які опановують студенти під час навчання у ЗВО стали для них індивідуально-значимими. Тільки тоді вони обумовлюють формування в студента-психолога цілісного наукового світогляду й творчої ініціативи, які стають якостями його особистості та властивостями майбутньої професійної діяльності.

З огляду на все вище зазначене, ми виокремили перелік тих «soft skills» майбутніх фахівців в галузі психології, який є важливою складовою їхньої успішної професійної діяльності. Ми поділили ці навички на *п'ять груп*:

Першу групу «soft skills» склали *навички комунікації* як важливої професійної та особистісної якості майбутнього психолога. До цієї групи входять такі компетентності, як: здатність до роботи у команді, проведення переговорів, здатність до ефективної комунікації з колегами, клієнтами, керівниками, міжособистісного спілкування, вміння переконувати, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати самостійні рішення. Найважливіше значення має використання комунікативних навичок в роботі з клієнтами, для якої важливим є включене активне слухання, вміння правильно задавати питання, лаконічно висловлювати свою думку тощо.

До другої групи належать *навички особистої ефективності*, які включають компетентності з управління часом або «тайм менеджмент», відповідальність, стресостійкість, вміння досягати поставлених цілей,

креативність та аналітичність мислення. Для успішної професійної діяльності майбутньому психологу важливо бути активним та інноваційним, постійно працювати над власним саморозвитком та самовдосконалюватися.

Третю групу складають *управлінські навички*, основу яких складають компетентності щодо роботи у мультидисциплінарній команді. Вміння згуртувати команду, налагодити ефективну комунікацію між їх учасниками, проявити лідерські якості – це саме ті компетентності, які необхідні для успішної роботи в складі мультидисциплінарної команди.

Для успішної професійної діяльності майбутнім фахівцям в галузі психології необхідно сформувати власні *стратегічні навички*. Ці навички складають четверту групу і до їх складу входять компетентності щодо прийняття стратегічних рішень, що є дуже важливим при використанні новітніх технологій; вміння працювати в умовах конкуренції та соціальних ризиків, планувати свою діяльність тощо.

До п'ятої групи навичок належить *критичне мислення*, що є однією з найважливіших навичок ХХІ століття. Майбутньому фахівцеві в галузі психології необхідно вміти аналізувати, систематизувати, оцінювати дані тощо.

Вітчизняні та зарубіжні науковці переконані, що формування «soft skills» може відбуватись лише за активної участі студентів в різних гуртках, спілках, громадських об'єднаннях, наукових товариствах, студентському самоврядуванні тощо. Саме ця діяльність допомагає їм не лише вдосконалювати комунікативні навички, але й навчає працювати в команді та брати відповідальність за власні рішення.

Дослідниця І. Паславська пропонує при формуванні «soft skills» студентів використовувати технології інтерактивного навчання, зокрема: інтерактивні технології кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання та технології опрацювання дискусійних питань. І. Паславська зазначає, що фокусуючи діяльність викладача на розвитку «soft skills», необхідно змінити формати та технології взаємодії викладача та студентів. Для студентів вже не цікаві традиційні форми занять, тому при проектуванні форм взаємодії зі студентами важливо враховувати сучасні тенденції розвитку освіти та суспільства. Авторка наголошує на заохоченні студентів до активної бесіди, використанні на заняттях дискусійних форм роботи, реалізації проектів, мотивуванні студентів до участі у творчих заходах, що сприяє розвитку таких «soft skills», як комунікабельність, аргументація, адаптивність,

самоконтроль, винахідливість, самодисципліна, командна робота, лояльність, мотивованість [6].

Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження дозволив нам охарактеризувати наступні *шляхи розвитку* виокремлених груп «soft skills» у майбутніх психологів:

Навички комунікації студентів-психологів можна розвивати в усній та письмовій формах, брати участь у групових обговореннях і представляти групу. Вони повинні вміти виступати перед аудиторією та доносити свої ідеї.

Навички особистої ефективності – виховувати у студентів почуття обов'язку перед керівником та іншими членами групи за надане їм завдання, зобов'язати пояснювати причини невиконання завдання та шляхи виправлення ситуації.

Управлінські навички – заохочувати студентів до безкорисливої праці в групах. Кожен член групи повинен нести відповідальність за конкретну роботу або результат. Після закінчення групової роботи студенти проаналізувати те, як вони сприяли роботі і чому вони заслуговують на частину остаточної оцінки.

Стратегічні навички – заохочувати до командної роботи та співпраці через групову роботу та призначати різних студентів для спільної роботи. Підкреслювати важливість довіри, цілісності, відповідальності та співпраці.

Критичне мислення – пропонувати студентам довгострокові, проблемні проекти, які повинні бути завершені в межах встановлених термінів. Ці заходи стимулюватимуть їх до організації та фокусування, до вирішення виробничих проблем і самоконтролю;

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, аналіз теоретичних аспектів досліджуваної проблеми показав, що цілеспрямоване формування «soft skills» для студентів є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці. Тому керівництву ЗВО необхідно впроваджувати нові навчальні програми підготовки студентів з метою охоплення всього спектру розвитку у них «soft skills» під час навчання у вищій школі. Варто використовувати такі різновиди діяльності, як робота в аудиторії, проекти, симуляції з метою максимального залучення студентів і закріплення у них професійних та «soft skills» компетенцій. Особливо важливим є формування «soft skills» у майбутніх фахівців в галузі психології, адже це ті навички, володіння якими дозволяє їм досягти успіху у майбутній професійній діяльності, допомагає максимально реалізувати себе на ринку праці в сучасному світі.

Перспективами подальших напрацювань у цьому напрямку є емпіричне дослідження форм та методів формування «soft skills» у майбутніх психологів.

Література

1. Глазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток «soft skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Open educational e-environment of modern University*. Special edition. 2019. P. 93-106.
2. Длугунувич Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. С. 239-242.
3. Зайцева І. В. Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті. *Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: Тези доповідей міжвузівського науково-методичного семінару* (м. Київ, 21.02.2020 р.). Київ, 2020. С. 34-37.
4. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького національного технічного університету*. 2015. № 2. С. 162-167.
5. Кохан О. М. Soft skills як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: Тези доповідей міжвузівського науково-методичного семінару* (м. Київ, 21.02.2020 р.). Київ, 2020. С. 43-46.
6. Паславська І. Розвиток у студентів «soft skills» у процесі вивчення іноземної мови як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 3 (334). 2020. С. 196-204.
7. Яковська О., Саприкіна М. Звіт за результатами І Національного Форуму «Бізнес і університети» Центр «Розвиток КСВ». Київ, 27 листопада 2013 р. URL: http://csi-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/04/ForumReport_Final.pdf (дата звернення: 25.06.2021).
8. Ивонина А. И., Чуланова О. Л., Давлетшина Ю. М. Современные направления теоретических и методических разработок в области управления: роль soft skills и hard skills в профессиональном и карьерном развитии сотрудников. *Интернет-журнал «Науковедение»*. 2017. № 1. С. 1-18.

References

1. Hlazunova O. H., Voloshyna T. V., Korolchuk V. I. Rozvytok «soft skills» u maibutnix fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii: metody, zasoby, indykatory otsiniuvannia. *Open educational e-environment of modern University*. Special edition. 2019. P. 93-106.
2. Dluhunovych N. A. Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky IT-fakhivtsiv. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2014. № 6. S. 239-242.
3. Zaitseva I. V. Soft skills – nevidiemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti. *Soft skills – nevidiemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti: Tezy dopovidei mizhvizivziskoho naukovometodychnoho seminaru* (m. Kyiv, 21.02.2020 r.). Kyiv, 2020. S. 34-37.
4. Koval K. O. Rozvytok «soft skills» u studentiv – odyn z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia. *Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*. 2015. № 2. S. 162-167.
5. Kokhan O. M. Soft skills yak neobkhidnyi komponent konkurentospromozhnosti maibutnix fakhivtsiv. *Soft skills – nevidiemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti*

studentiv u XXI stolitti: Tezy dopovidei mizhvuzivskoho naukovo-metodychnoho seminaru (m. Kyiv, 21.02.2020 r.). Kyiv, 2020. S. 43-46.

6. Paslavskaya I. Rozvytok u studentiv «soft skills» u protsesi vyvchennia inozemnoi movy yak neobkhidnyi komponent konkurentospromozhnosti maibutnikh fakhivtsiv. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 3 (334). 2020. S. 196-204.

7. Iankovska O., Saprykina M. Zvit za rezultatamy I Natsionalnoho Forumu «Biznes i universytety» Tsentr «Rozvytok KSV». Kyiv, 27 lystopada 2013 r. URL: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/04/ForumReport_Final.pdf (data zvernennia: 25.06.2021).

8. Ivonina A. I., Chulanova O. L., Davletshina Yu. M. Sovremennye napravleniya teoreticheskikh i metodicheskikh razrabotok v oblasti upravleniya: rol soft skills i hard skills v professionalnom i karernom razvitii sotrudnikov. *Internet-zhurnal «Naukovedenie»*. 2017. № 1. S. 1-18.

Paper received/Надійшла : 17.08.2021